NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13061

KLARA TSETKIN

Yitshak Elhanan Rontsh

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

נומער 4

יוגנט העלדן און פירער

קלארא צעטקין

פון

י. א. ראנטש

פ א ר ל א ג

אינטערנאציאנאלער ארבעטער ארדן

80 פינפטע עוועניו, ניו יארק

Copyrighted by
INTERNATIONAL WORKERS ORDER
80 Fifth Ave., New York, N. Y.
1 9 3 5
209

1. אַ מיידעלע וואָס זעט, הערט און פאַרשטייט

עס איז געווען לאַנג צוריק, אין דעם יאָר 1857. אין אַ שטעטל אין דייטשלאַנד האָט זיך געלעבט אַ לערער, וואָס האָט געלערנט אין דער דאָרפישער שול. ער האָט געהאַט אַ סאַך קינדער, מיט וועלכע ער האָט געלערנט. ער איז ניט געווען שטרענג צו זיי, נאָר זיך געבאַוועט מיט זיי, ווי אַן עלטערער פריינט.

אין יענעם יאָר האָט זיך זיין פרוי איס געבאָרן אַ טעכטערל, קלאַרא. אַ קינד ווי אַלע קינדער. געוויינט און געלאַכט, און ווידער געוויינט. באַטאָג און באַנאַכט. קיינער האָט ניט געוואוסט פאַרוואָס. ווי אַלע פיצעלעך קינדער.

וואָלט ניט געווען וואָס צו דערציילן, ווען קלאַרא וואָלט אויסגעוואַקסן אַזוי ווי אַלע קינדער פון איר שטעטל. וואָס עלטער זי איז געוואָרן, אַלץ מער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז קלאַרא טראַכט ניט בלויז וועגן זיך אַליין, וועגן עסן, קליידער און איינענע פאַרגעניגנס, נאָר זי האָט אויך אין זינען די קינדער און דערוואַקסענע, וועלכע זי זעט אַרום זיך.

אין איר שטעטל זיינען געווען אַ סאַך פאַמיליעס, וואָס האָבן געאַרבעט יעדן טאָג זייער שווער, בא אַלערליי אַרבעטן, פון פרי ביז פאַרנאַכט. ניט בלויז האָט דער טאַטע געאַרבעט, נאָר אויך אַלע קינדער, וואָס זיינען אַלט גענוג צו קענען מיטאַרבעטן. אַפילו קינדער פון אַכט יאָר האָבן געדאַרפט שווער אַרבעטן, אַנשטאָט זיך צו שפילן און לערנען. אַלע האָבן געאַרבעט, דאָך איז ניט געווען גענוג שפייז אין הויז, גענוג קליידער פאַר יעדערן.

קלאַרא האָט געוואָלט אויסגעפינען פאַרוואָס דאָס איז אַזוי. זי האָט געפרעגט אַ סאַך פראַגעס איר טאַטן און מאַמען. פאַרוואָס זיינען די אַרבעטער אָרים? פאַרוואָס דאַרפן די קליינע קינדער אַרבעטן? פאַרוואָס זיינען זיי בלאַס? די רייכע קינדער גייען שיין אויסגעפוצט און דאָך דאַרפן זיי ניט אַרבעטן. פון וואַנען האָבן זיי אַלע גוטע זאַכן? פאַרוואָס וואוינען זיי אין די שענסטע הייזער?

קלאַראס פאָטער האָט איר דערציילט וועגן דער רעוואָלוציע, וואָס איז פאָרגעקומען אין דייטשלאַנד אין דעם יאָר, ווען אַרבעטער זיינען אויפגעשטאַנען קעגן זייערע אונטערדריקער. קלאַראס מוטער איז געווען אַ פראַנצויזישע, האָט זי דער טאָכטער דערציילט וועגן דער פראַנצויזישער רעוואָ־

לוציע און איר אויסגעלערנט זינגען די מאַרסעליעזע.

אַ סך קינדער האָבן ליב צו לייענען אַלערליי ביכער, וואָס זאָלן זיי אַמוזירן. קלאַראַ האָט דאָס אויך ליב געהאַט. נאָר זי האָט פֿאַרשטאַנען, אַז ביכער, גוטע ביכער, זיינען גוטע פֿריינט און זי האָט אין די ביכער געוואָלט געפֿינען אַן ענטפֿער אױף די פֿראַגעס, וואָס האָבן איר מערסטנס אינטערעסירט.

ווען זי איז אַלט געווען צוועלף יאָר, האָט זי געהאַט צוויי בעסטע ביכער־פֿריינט: איין בוך איז געווען די געשיכטע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע און דאָס צווייטע — די געשיכטע פֿון קאַמף פֿאַר פֿרייהייט פֿון די שווייצאַרן. ווי איר זעט, האָט זי געוואָלט אַז מענטשן זאָלן זיין פֿריי, זיין גליקלעך; עס זאָלן ניט זיין קיין שקלאַפֿן און קיין הערשער, קיין אָרים און רייך.

קלאַראַ איז אַלט געווען 14 יאָר, ווען אירע עלטערן האָבן זיך איבערגעקליבן אין דער גרויסער שטאָט לייפּציק, כּדי די קינדער זאָלן זיך קענען לערנען אין העכערע שולן. צו 19 יאָר האָט קלאַראַ אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען פֿאַר לערער און זי האָט אָנגעהויבן זוכן אַ שטעלע צו פֿאַרדינען איר אייגן ברויט. אין יענער צייט האָט זי באַקומען נייע פֿריינט, פֿריינט פֿון וועלכע זי האָט געקענט אַ סך לערנען װעגן דעם ווי אַזוי צו באַפֿרייען די אונטערדריקטע. זי האָט זיך באַקענט מיט רוסישע סטודענטן, וואָס האָבן געמוזט אַנטלויפֿן פֿון זייער אייגן לאַנד, ווייל זיי זיינען געווען רעוואָלוציאָנערן. זיי האָבן אויסגעקלערט די רוסישע אַרבעטער און פּויערים, אַז מע דאַרף אַראָפּוואַרפֿן דעם צאַריזם און די צאַרעלעך — די פֿאַבריקאַנטן און די פּריצים און די גאַלאַכים, וואָס זיינען אַלע געווען די גרעסטע סאָנים פֿון די אָרימע, ווייל זיי האָבן טאַקע געמאַכט, אַז די אַרבעטער און פּויערים זאָלן זיין אָרים.

2. קלאַראַ ווייס שוין, וואָס מע דאַרף טאָן

קלאַראַ האָט פֿאַרשטאַנען, אַז ס׳איז ניט גענוג צו וויסן װעגן דעם, אַז די רייכע זיינען די סאָנים פֿון די אַרבעטער און אָרימע. וויסן אַליין איז ניט גענוג. מע דאַרף אויך טאָן. מע דאַרף זען, אַז עס זאָלן ניט זיין מער קיין באַלעבאַטים און קיין שקלאַפֿן.

די אַרבעטער, וואָס האָבן דאָס פֿאַרשטאַנען, האָבן באַלאַנגט אין יענער צייט צו דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי אין דייטשלאַנד. קלאַראַ איז געוואָרן אַ סאָציאַליסטקע. איר גאַנצע פֿרייע צייט האָט זי אָפּגעגעבן צו

באַקומען די בילדונג, וואָס די רעגירונג־שול האָט איר געגעבן. זי האָט געלייענט סאָציאַליסטישע ליטעראַטור און שטודירט וועגן דער לאַגע פון אַר־בעטער־קלאַס און ווי אַזוי אים צו באַפרייען.

די רייכע פּלעגן ניט שיקן זייערע קינדער אין די שטאָטישע שולן. זיי איז ניט אָנגעשטאַנען אַז זייערע קינדער זאָלן זיך צוזאַמענקומען מיט קינ־דער פון אָרימען שטאַנד. זיי האָבן צוגענומען לערער פאַר זייערע קינדער צו זיך אין הויז אַריין. קלאַרא איז געוואָרן די לערערקע אין הויז פון אַ פאַבריקאַנט, אַן עקספּלואַטאַטאָר.

וואָס דענקט איר האָט קלאַרא געטאָן? זי האָט דעם רייכנס קינדער טאַקע געלערנט ווי צו שרייבן, לעזן און אַריפמעטיק און געאָגראַפיע, אַזוי ווי די רייכע עלטערן האָבן געוואָלט. נאָר קלאַרא האָט די קינדער אויך געלערנט עפּעס, וואָס די עלטערן האָבן שוין גאָרניט ניט געוואָלט. זי האָט זיי געלערנט דעם עמעס וועגן זייערע אייגענע עלטערן, אַז זיי זיינען באַרוי־בער און באַדריקער, אַז די עלטערן, וואָס אַרבעטן אין זייער טאַטנס פאַב־ריקן, האָבן ניט גענוג ברויט פאַר זייערע קינדער.

קלארא איז געווען זייער א גוטע לערערקע. די קינדער האָבן זי שטארק ליב געהאט און ווען זייער טאטע האט קלאראן געוואלט אפזאגן פון דער שטעלע, דערפאר וואס זי האט געלערנט די קינדער זאכן וואס זיי דארפן ניט וויסן, — וואס דענקט איר האָבן די קינדער געטאָן? די קינדער פון פאבריקאנט האָבן דערקלערט א סטרייק דעם איינענעם טאטן! זיי האָבן געזאָגט, אויב קלארא וועט אוועקגיין, וועלן זיי אויך מיטגיין מיט איר.

— ווען אימיצער אנדערש וואלט געוואגט ארויסזאָגן אזעלכע רעוואלוציאָנערע געדאנקען בא מיר אין הויז, וואלט איך אים ארויסגעוואָרפן גלייך אפן אָרט. מער וואלט זיין פוס ניט געטאָרט דאָ זיין! נאָר ווען איר, קלארא, וועט אוועק, וועלן אייך מיינע מיידלעך נאָכגיין, — אזוי האט געזאָגט דער פאבריקאנט.

דערויף האט אים קלארא אזוי געענטפערט: — ווען די ארבעטער־מאסן וועלן איבערנעמען די מאכט אין זייערע הענט און זיי וועלן אייך כאפן און מישפעטן פאר אייער פארשקלאפן און בארויבן די ארבעטער, וועל איך זיך פאר אייך ניט אָננעמען.

קלארא האט אבער פארשטאנען, אז אפגעבן איר צייט פאר די ארבעטער איז וויכטיקער ווי צו לערנען מיט די קינדער פון רייכע, כאטש זי האט עס געמוזט טאָן, כדי זיך צו דערנערן. זי האט באשלאסן זיך אוועקצולאזן איבער דערפער און אויפקלערן די פויערים און לערנען זייערע קינדער וועגן סאָציאליזם.

אין יענער צייט האט זיך די אָרימקייט איבערן לאנד פארגרעסערט און די ארבעטער האָבן אָנגעהויבן איינזען, אז דער איינציקער וועג צו באפרייען זיך, איז צו אָרגאניזירן זיך און קעמפן צוזאמען קעגן דער הערשאפט פון די רייכע.

די דייטשע רעגירונג האט זיך דערשראקן פארן צאָרן פון די ארבעטער און אין 1878 איז ארויסגעגעבן געוואָרן א באפעל צו פארבאָטן אלע סאָציאַליסטישע אָרגאניזאציעס. ארבעטער האָבן מער ניט געטאָרט אפהאלטן קיין מיטינגען, ניט געטאָרט לייענען קיין ארבעטער ביכער. די רעגירונג האט פארמאכט 45 ארבעטער צייטונגען, ארעסטירט טויזנטער סאָציאליסטן און די סאָציאליסטישע פארטיי איז געוואָרן אונטערערדיש.

קלארא האט באַסענע געהאט מיט דעם סאָציאליסטישן פירער אָסיפ צעטקין. ער האט איצט געמוזט אנטלויפן אין דער שווייץ, כדי זיך צו ראטעווען פון דער פאליציי. קלארא האט אויך געמוזט פארלאָזן איר געבורט־לאנד. זי איז ארומגעפאָרן איבער עסטרייך און איטאליע, געלערנט קינדער פון רייכע, כדי זיך צו קענען דערנערן, און אומעטום און שטענדיק

געטאָן רעוואָלוציאָנערע אַרבעט. אין 1882 איז זי אַנטלאָפן אין דער שווייץ, צו איר מאַן, אין דער שטאָט ציריך, וואָס איז דאַן געווען דער צענטער פון די רעוואָלוציאָנערן.

אין ציריך האָט מען אַרויסגעגעבן די צייטונג „סאָציאַל־דעמאָקראַט" און זי אין געהיים אַריבערגעשמוגלט קיין דייטשלאַנד, וואו זי איז פאַרשפּרייט געוואָרן אין די פאַבריק־שטעט צווישן די אַרבעטער.

3. קלאַראַ ווערט אַ מאַמע — און אַ רעדנערקע

קלאַרא און איר מאַן פאָרן קיין פּאַריז, פראַנקרייך, וואו די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג איז געווען שטאַרק פאַרשפּרייט. דאָרט שטודירן זיי צוזאַמען דעם „קאָמוניסטישער מאַניפעסט", וועלכן קאַרל מאַרקס און פרידריך ענגלס האָבן געהאַט אָנגעשריבן אין יאָר 1847, צען יאָר איידער קלאַרא איז געבאָרן געוואָרן.

דער „קאָמוניסטישער מאַניפעסט" האָט קלאַראַן באַוויזן, אַז וואָס מער דער קאַפּיטאַליזם וועט זיך אַנטוויקלען, אַלץ מער וועט זיך פאַרשטאַרקן דער קאַמף פאַר דעם אַרבעטערס באַפרייאונג און דערפאַר איז נויטיק די פאַראייניקונג פון די אַרבעטער אויף דער גאַנצער וועלט. — פּראָלעטאַריער פון דער גאַנצער וועלט, פאַראייניקט אייך! (מיט דעם אויסרוף ענדיקט זיך דער „קאָמוניסטישער מאַניפעסט".)

אין פּאַריז באַקענט זיך קלאַרא מיט מאַרקס'עס טאָכטער, לאורא לאַפאַרג, און צוזאַמען פרואוון זיי אָרגאַניזירן אַ קלוב פון פרויען־סאָציאַליסטן. אין יענער צייט פלעגט זיך נאָך די פרוי ווייניק וואָס מישן אין געזעלשאַפטלעכן לעבן. קלאַרא האָט פאַרשטאַנען, אַז אָן דער פרוי וועט מען ניט קענען בויען קיין סאָציאַליזם, אַז זי מוז אַנטייל נעמען אין קלאַסן־קאַמף אַזוי ווי דער מאַן, ווייל דער קאַפּיטאַליזם האָט זי געמאַכט פאַר אַן אָפּגעשטאַנענער באַשעפעניש, פאַר נידעריקער פונעם מאַן.

קלאַרא האָט געוויזן אַ ביישפּיל פון זיך, אַז די פרוי קען זיין אַזוי אַנטוויקלט ווי דער מאַן. זי איז שוין דאַן געווען אַ מאַמע פון צוויי אינגלעך. זי האָט געדאַרפט אויפפּאַסן אויף זיי, זיך זאָרגן פאַר דער באַלעבאַטישקייט אין הויז, קאָכן, ראַמען. דאָך האָט זי געפונען גענוג צייט זיך צו אַנטוויקלען און צו שטודירן מאַרקסיזם, באַזוכן פאַרזאַמלונגען און שרייבן אַרטיקלען פאַר די אַרבעטער צייטונגען.

די פאַמיליע צעטקין איז געווען זייער אָרעם. אָסיפּ האָט פאַרדינט זיין ברויט דורך מאַכן איבערזעצונגען. נאָר ניט שטענדיק האָט ער געקראָגן

אַרבעט. איינמאָל, ווען מאַמע קלאַראַ האָט געבאָרן איר קינד, איז אַריינגעקומען די פּאָליציי און איר געהייסן נעמען די קינדער און פאַרלאָזן די וואוינונג. פאַרוואָס? דערפאַר ווייל זי האָט ניט געהאַט איינגעצאָלט קיין דירע־געלט, האָט דער באַלעבאָס פון הויז גערופען די פּאָליציי און זי האָט קאָנפיסקירט אַלץ וואָס האָט באַלאַנגט צו די צעטקינ׳ס. קלאַראַ האָט געמוזט פאַרלאָזן דאָס הויז אין איין קליידל.

אָסיפּ איז אַ גאַנצן טאָג אַרומגעגאַנגען צווישן באַקאַנטע צו לייען געלט און ווען ער איז אַהיימגעקומען, האָט ער געטראָפן קלאַראַן מיט די קינדער אױף דער גאַס. זיי האָבן ניט געהאַט וואו זיך אַהינצוטאָן. ערשט אין אָוונט האָט זייערע אַ באַקאַנטע, אַ רוסישע רעוואָלוציאָנערקע, זיי אָפּגעגעבן איר צימער און אַליין אַוועק שלאָפן צו פריינט.

שווער איז געווען קלאַראַס לעבן. זי האָט געליטן נויט, נאָר זי איז געווען צופרידן. די רעוואָלוציאָנערע אַרבעט איז פאַר איר געווען אַלץ. און אַרבעט איז געווען איבערן קאָפּ און קלאַראַ האָט פאַרשטאַנען ווי וויכטיק די אַרבעט איז און זי האָט פאַרגעסן אָן זיך אַליין, אין איר אייגענעם געזונט. דאָס האָט ניט געטויגט. זי איז טאַקע קראַנק געוואָרן אױף דער פּראָלעטאַרישער קרענק (טובערקולאָז).

אירע עלטערן אין לייפּציק האָבן זיך דערפון דערוואוסט און זיי האָבן געבעטן, אַז קלאַראַ זאָל קומען צו זיי זיך אויסרוען. זי איז געקומען מיט אירע קינדער. נאָר לאַנג רוען האָט קלאַראַ ניט געקענט. באַלד האָבן זיך די אַרבעטער דערוואוסט, אַז קלאַראַ איז דאָ און מע האָט איר געהיים אַראַנזשירט מיטינגען מיט איר.

דאַן איז קלאַראַ צום ערשטן מאָל אַרויסגעטראָטן האַלטן אַ לעקציע פאַר די אַרבעטער. זי האָט אַ סאַך געלערנט און אַ סאַך געקענט, דאָך האָט זי מוירע געהאַט צו האַלטן אַ לעקציע פאַר הונדערטער אַרבעטער. זי האָט עס אָבער געטאָן, זיך אַביסל צעטומלט, נאָר זי האָט זיך צוגעוואוינט און זי איז געוואָרן אַ פייערדיקע רעדנערקע.

ווען זי האָט געדאַרפט האַלטן אַ לעקציע פלעגט זי מיטנעמען אירע צוויי קינדער. די קינדער פלעגט מען אויסבעטן אין דעם מיטינג־פּלאַץ. אױף דער גאַס פלעגן שטיין פּיקעטס, אָנצוזאָגן צי עס קומט ניט די פּאָליציי און קלאַראַ פלעגט האַלטן די לעקציע. נאָך דער לעקציע פלעגן אַרבעטער איר העלפן אַהיימטראָגן די שלאָפנדיקע קינדער. דער פּאָליציי האָט ניט געקענט איינפאַלן, אַז די פרוי איז אַ „געפערלעכע" רעוואָלוציאָנערקע.

קלאַראַ איז געזונט געוואָרן און צוריקגעקומען קיין פּאַריז און זיך ווידער אַריינגעוואָרפן אין דער אַרבעט.

אין 1889 איז קלאַרא אַ דעלעגאַט צום ערשטן צוזאַמענפאָר פון צווייטן אינטערנאַציאָנאַל, וואָס איז פאָרגעקומען אין פּאַריז. זי איז דאָן ארויסגעטראָטן מיט אַ רעדע וועגן דער וויכטיקייט פון אריינציִען די ארבעטער פרוי אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. זי האָט אַ סאַך ארויסגעהאָלפן דעם צוזאַמענפאָר אַלס אַן איבערזעצערקע. זי. האָט גוט געקענט דייטש, פראַנצויזיש, ענגליש, איטאַליעניש.

אָרעמקייט און נויט ברענגען אַזויפיל אומגליקס אין אַרבעטער לעבן. קלאַראַס מאַן און כאַווער, אָסיפּ, האָט געהונגערט. אָפט ניט דערשלאָפן פון צופיל אַרבעט פאַר דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. דאָס אַלץ האָט אונטערגעגראָבן זיין געזונט. ער איז אַוועקגעפאַלן. צוויי יאָר צייט איז ער געלעגן קראַנק אין בעט און שוין מער ניט אויפגעשטאַנען. ער איז געשטאָרבן יונגערהייט, האָבנדיק אַוועקגעגעבן זיין לעבן פאַר דעם ארבעטער־קלאַס.

קלאַרא איז געבליבן מיט צוויי קליינע קינדער.

4. קלאַראַ צעטקין אָרגאַניזירט די אַרבעטער־פרוי אין אַלע לענדער

דער דייטשער ארבעטער איז געוואָרן אַנטוויקלטער. די רעוואָלוציאָנערע ארבעט וואָס איז געטאָן געוואָרן אין געהיים, האָט באַוויזן דער דייטשער רעגירונג, אַז מע קען דעם פרייהייט־גייסט פון די ארבעטער ניט דערשטיקן.

די רעגירונג איז געצוואונגען געוואָרן אָפּצושאַפן איר אַנטי־סאָציאַליסטן געזעץ. קלאַרא איז צוריק געקומען קיין דייטשלאַנד אָנצופירן מיט דער ארבעט. זי האָט שוין דאָן געהאַט אַ נאָמען פאַר איינער פון די בעסטע אַגיטאַטאָרס און רעדנערס.

קלאַרא האָט זיך איצט אַ נעם געטאָן צו דער שווערסטער ארבעט. דאָס איז געווען צו אָרגאַניזירן די ארבעטער־פרוי. ניט בלויז האָט קאַפּיטאַליזם דערנידעריקט די ארבעטער־פרוי, נאָר אַפילו אייגענע ארבעטער־מענער און רעוואָלוציאָנערן האָבן נאָך אין יענער צייט ניט געקענט זיך פאָרשטעלן, אַז די פרוי זאָל אָנטיילנעמען אין דער באַוועגונג, גלייך מיטן מאַן.

מיר קענען זיך פאָרשטעלן ווי שווער עס איז אָנגעקומען קלאַראַן צו קעמפן. די ארבעטער־פרוי אַליין האָט אויך געדענקט, אַז איר פּלאַץ איז אין דער היים און זי דאַרף זיך ניט מישן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, גיין צו מיטינגען, און אַז. וו.

קלאַרא פאַנגט אָן ארויסגעבן אַ זשורנאַל פאַר פרויען. „גלייכהייט" הייסט דער זשורנאַל. זי איז דער רעדאַקטאָר פון דעם זשורנאַל. און באַלד

ווערט דער זשורנאַל דער לערער און פריינט פון טויזנטער און טויזנטער דייטשע אַרבעטער־פרויען, וועלכע ווערן אַריינגעצויגן אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג.

אָבער עס איז נויטיק געווען אַריינצוציען די אַרבעטער־פרוי פון אַנדערע לענדער אין אַרבעטער־קאַמף און קלאַרא הייבט אָן אַ באַוועגונג צו אָרגאַניזירן די אַרבעטער־פרויען אַף דער גאַנצער וועלט.

אין 1907 ווערט אַ דאַנק קלאַרא צעטקינען און טאַקע מיט איר הילף אָרגאַניזירט דער ערשטער אינטערנאַציאָנאַלער צוזאַמענפאָר פון די סאָציאַליסטישע פרויען אין דער שטאָט שטוטגאַרט.*) אין 1910 קומט פאָר דער צווייטער אינטערנאַציאָנאַלער פרויען־צוזאַמענפאָר אין קאָפּענהאַגן. עס ווערט באַשלאָסן צו גרינדן אַ שטענדיקע אינטערנאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציע אָנצופירן מיט דער סאָציאַליסטישער אַרבעט צווישן די אַרבעטער־פרויען. קלאַרא צעטקין ווערט אויסגעקליבן פאַר סעקרעטאַר. דער זשורנאַל „גלייכהייט" ווערט דער צענטראַלער אָרגאַן פון דער פרויען־באַוועגונג. און בא יענעם צוזאַמענפאָר ווערט אויך באַשלאָסן צו פּראָקלאַמירן דעם אַכטן מערץ פאַר דעם אינטערנאַציאָנאַלן טאָג פון דער אַרבעטער פרוי.

די אַרבעט צווישן די אַרבעטער פרויען איז אָנגעגאַנגען מיט גרויס דערפאָלג ביז דער וועלט־מילכאָמע. דאַן איז די אָרגאַניזאַציע צעשטערט געוואָרן, נאָר די אַרבעט גייט אָן מיט גרויס דערפאָלג היינט צו טאָג.

5. די מילכאָמע „צו ענדיקן מילכאָמעס"

ווען די מילכאָמע האָט אויסגעבראָכן האָבן די פירער פון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי פאַראַטן די אינטערעסן פון זייער אַרבעטער־קלאַס און זיי האָבן געשטימט צו העלפן דעם בלוטיקן קייזער און די קאַפּיטאַליסטן אָנצופירן די מילכאָמע. זיי האָבן דורך דעם געהאָלפן, אַז עס זאָל פאַרגאָסן ווערן אומשולדיק בלוט פון מיליאָנען אַרבעטער.

די איינציקע פירער אין דייטשלאַנד וואָס האָבן זיך ניט אָפּגעשראָקן און זיינען ניט מיטגעריסן געוואָרן פון דער מילכאָמע־מעשוגאַס, זיינען געווען קאַרל ליבקנעכט, ראָזאַ לוקסעמבורג און קלאַרא צעטקין. זיי האָבן בראַוו געקעמפט קעגן דער מילכאָמע און איינגעשטעלט יעדן טאָג זייער לעבן פאַר

*) באַם שטוטגאַרטער קאָנגרעס אין 1907 האָט זי זיך צום ערשטן מאָל באַגעגנט מיט לענינען. ראָזע לוקסעמבורג האָט צו איר געזאָגט: „כאַפּ אַ גוטן קוק אַף אים. באַטראַכט זיין אַקשאָנעסדיקן קאָפּ. דער מענטשן וועט פרואוון איבערקערן בערג. עפּשער וועלן זיי אים צעדריקן, נאָר ער וועט זיך קיינמאָל ניט אונטערגעבן!"

דעם ארבעטער קלאַס אױף דער גאַנצער װעלט.

אין 1915 פאַרופט קלאַרא צעטקין די ערשטע אינטערנאַציאָנאַלע פרויען־קאָנפערענץ קעגן מילכאָמע. דאָס איז פאָרגעקומען אין דער שטאָט בערן, אין דער שווייץ. צוריקקומענדיק קיין דייטשלאַנד ווערט זי ארעסטירט און אריינגעוואָרפן אין טורמע. זי איז שוין אַלט און קראַנק, נאָר זי טראַכט אפילו ניט וועגן אויפגעבן דעם קאַמף. זי הייבט אים ערשט אָן.

זי אָרגאַניזירט צוזאַמען מיט ליבקנעכטן, לוקסעמבורגן און פראַנץ מערינגן אַ נייע ארבעטער פּארטיי, וואָס זאָל דינען די עמעסע אינטערעסן פון די ארבעטער. די פּאַרטיי הייסט דער „ספּאַרטאַקוס־בונד" און פון דער אָרגאַניזאַציע וואַקסט אויס די קאָמוניסטישע פּארטיי פון דייטשלאַנד.

צוזאַמען מיט כאָווער לעניגען העלפט זי גרינדן דעם דריטן אינטער־נאַציאָנאַל — די אָרגאַניזאַציע וואָס העלפט איינפירן די פּראָלעטאַרישע אָרדענונג אין אַלע קאַפּיטאַליסטישע לענדער.

קלאַרא צעטקין נעמט איבער די פרויען־ארבעט באַם קאָמינטערן און אונטער איר פירערשאַפט ווערט אָרגאַניזירט אַ פרויען־סעקרעטאַריאַט באַם קאָמינטערן.

ניט געקוקט אױף איר עלטער איז זי אָבער אַ סאָלדאַט אין דער ארמיי פון באַפרייאונג־קאַמף און זי באַטייליקט זיך אין פאַרשידענע מיסיעס פון קאָמינטערן. אזוי האַלט זי אַ צוויי־שטונדיקע רעדע אין פראַנקרייך, אין דער צייט ווען זי ווערט ארומגעזוכט פון דער פראַנצויזישער פּאָליציי און זי אַנטלויפט אין אַן אַטאָמאָביל איבער דער גרענעץ קיין דייטשלאַנד.

פון דעם יאָר 1920 איז זי אַ מיטגליד פון דייטשן רייכסטאַג, וואו זי פאַרטרעט די קאָמוניסטישע פּארטיי.

אין 1921 קומט קלאַרא אין סאָוועטן פאַרבאַנד. זי ווערט אויפגענומען מיט גרויס פרייד אומעטום און זי פילט זיך גליקלעך, וואָס זי האָט דער־לעבט צו זען אַ זעקסטל טייל פון דער וועלט באַפרייט פון קאַפּיטאַליסטישן יאָך.*)

ווען די פאַשיסטישע כוואַליע כאַפּט ארום דייטשלאַנד אין 1932 און עס הויבט זיך אָן אַ טעראָר אױף דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, איז קלאַרא צעטקין שוין 75 יאָר אַלט. זי איז שוואַך און האַלב־בלינד, דער רייכסטאַג דאַרף זיך עפענען. קלאַרא איז דער עלטסטער רייכסטאַג מיטגליד. זי דאַרף האַלטן די דערעפנונג־רעדע (אזוי פלעגט זיך פירן אין דייטשלאַנד). ווען

*) קלאַרא צעטקין איז געווען פאָרזיצער פון דער עקזעקוטיווע פון מאָפּר (אינטערנאַציאָנאַלע רויטע הילף).

זי עס קענען באַווייזן ? וועלן די פאַשיסטן זי לאָזן ? די גאַנצע וועלט וואַרט מיט איינגעהאַלטענעם אָטעם אויפן 30סטן אויגוסט, 1932, ווען דער רייכסטאַג עפנט זיך.

קלאַרא צעטקין איז אַ געטרייער סאָלדאַט פון דער קאָמוניסטישער פּאַר־טיי. ווען דער מאָמענט איז געקומען און זי האָט געהאַט די געלעגנהייט צו לאָזן הערן איר שטים, איז קלאַרא געווען אין דער פאָדערשטער ריי פון קאַמף.

קלאַרא איז געקומען געהיימערהייט פון מאָסקווע אין רייכסטאַג אַריין. מע האָט ניט געוואוּסט וואו זי איז. די פאַשיסטן האָבן געמיינט, אַז זי וועט ניט קומען. זי איז יאָ געקומען. זיי האָבן געמיינט, אַז זי וועט זיין צו שוואַך צו רעדן, נאָר איר רעדע איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז זי האָט אָפּגע־קלונגען איבער דער גאַנצער וועלט. זיי האָבן געמיינט, אַז זי וועט זאָגן אַ פּאָר ווערטער, נאָר זי האָט געזאָגט אַ סך, גאָר אַ סך.

און אפילו די ביטערסטע סאָנים פון פּראָלעטאַריאַט האָבן געמוזט

צוגעבן, אז קלאראס אויפטריט און רעדע איז געווען אן אקט פון בראַווקייט און איבערגעבנקייט, וואָס בלויז קאָמוניסטן קענען דאָס באַווייזן.

אין אַ קרעפּטיקער שטים, וואָס האָט איבעראַשט אַלע אַנוועזנדיקע און מיט אַ פייער וואָס האָט זיך געפּאַסט פאַר דער קלאַרא, ווען זי איז געווען

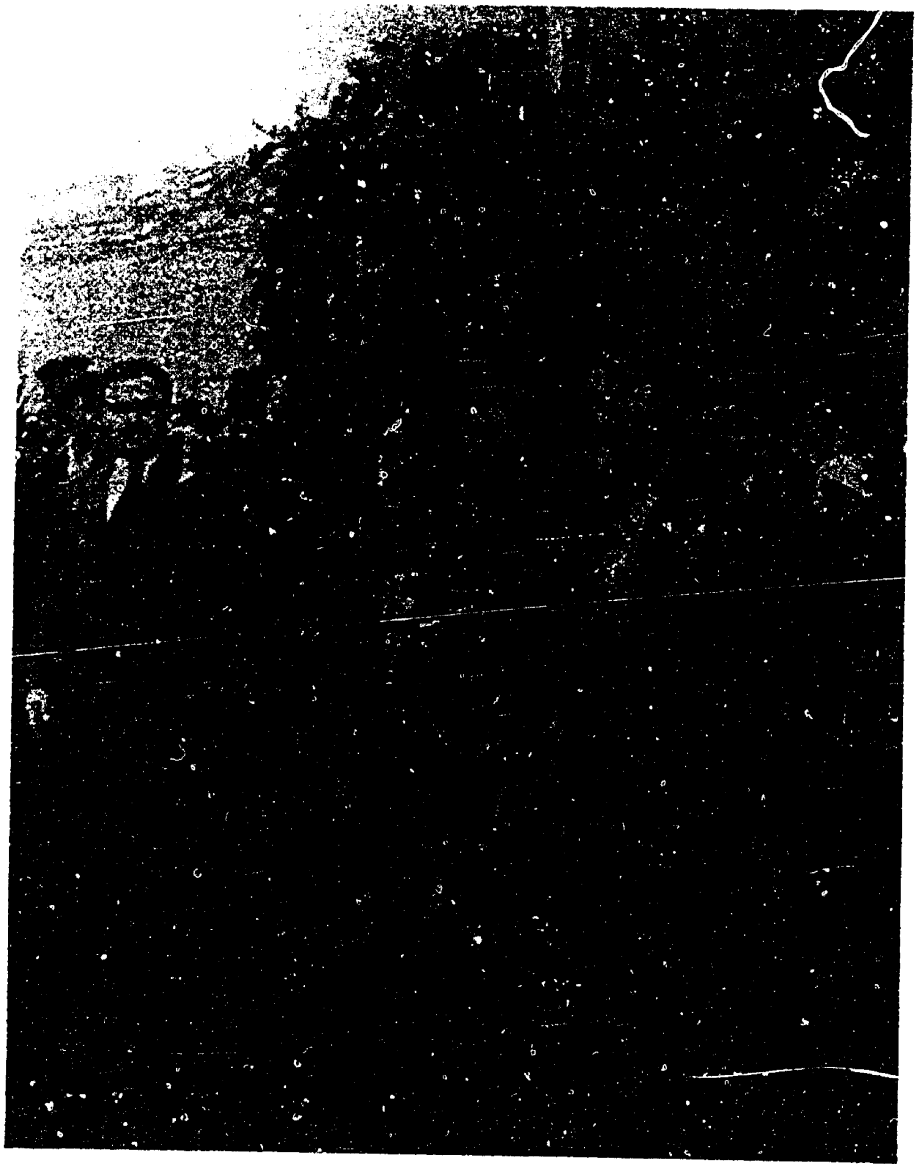

יונג, האָט זי גערעדט אַרום אַ שאָ צייט און האָט אָנגערופן די פאַשיסטן מיט זייער ריכטיקן נאָמען.

זי האָט געשטעמפּלט די נאַצי־פּאַרטיי ווי אַ פּאַרטיי פון מערדער און זי זי האָט דורכן רייכסטאַג גערופן צו די אַרבעטער פון דער גאַנצער וועלט צו שליסן אַ פאַראייניקטן פראָנט קעגן די פאַשיסטישע מערדער.

סע האָט נערארפט האָבן באָלשעוויסטישן מוט צו זאָגן זיי דאָס גלייך אין פּנים אַריין. און קלאַרא האָט געוואוסט, אַז דאָס רעדט זי ניט בלויז צו זיי, נאָר יעדעס וואָרט אירס וועט גלייך דורך טעלעגראַף און ראַדיאָ צעטראָגן איבער אַלעווינקלען פון דער וועלט. זי האָט גערעדט צו די מיליאָנען אונטערדריקטע אין אַלע קאַפּיטאַליסטישע לענדער.

זי האָט געזאָגט צו די אַרבעטער פון דער וועלט, אַדרעסירנדיק דעם פאַשיסטישן רייכסטאַג: — „אַ פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציע איז דער איינ־ציקער אויסוועג פון קריזיס".

זי האָט גענענדיקט איר רעדע מיט די היסטאָרישע ווערטער: „איך וויל דערלעבן דעם טאָג, ווען עס וועט פּראָקלאַמירט ווערן אַ סאָוועטן־דייטשלאַנד און איך וועל עפענען דעם ערשטן קאָנגרעס פון סאָוועטן אין דייטשלאַנד."

אירע ווערטער האָבן געלאָזט אַ גרויסן איינדרוק אויף דער וועלט. נאָר זי האָט דעם טאָג פון דער רויטער רעוואָלוציע אין דייטשלאַנד ניט דער־לעבט. זי איז געשטאָרבן אין סאָוועטן פאַרבאַנד, אַרום מאָסקווע, יוני דעם 20סטן, 1933, אַרומגערינגלט פון מיליאָנען פריינט, ווייל עס איז ניטאָ קיין קינד אין סאָוועטן פאַרבאַנד וואָס האָט ניט געוואוסט און ניט געשעצט די אייביק יונגע אַלטע קלאַרא צעטקין.

ווען עס איז פאָרגעקומען די לעווייע אין מאָסקווע האָבן פרויען־שלאַנ־לערנס געהאַלטן אַן ערן־וואַך פאַר „אונזער קלאַרא". גאַנץ סאָוועטן פאַר־באַנד האָט געערט איר אָנדענק.

די פירער פון קאָמינטערן האָבן גערעדט וועגן איר און דערציילט וועגן איר גרויסער אַרבעט פאַר דער באַפרייאונג פון די אונטערדריקטע און פאַר־שקלאַפטע.

באַווער מאַרטי האָט גערעדט אין נאָמען פון דער עקזעקוטיווע פון קאָמינטערן און ער האָט זיך געזעגנט מיט איר אין נאָמען „פון די אַרבעטער אויף דער גאַנצער וועלט און פון די פאַרשקלאַפטע קאָלאָניאַלע פעלקער".

אין נאָמען פון צענטראַל קאָמיטעט פון דער דייטשער העלדישער קאָ־מוניסטישער פּאַרטיי האָט גערעדט פריץ העקערט. ער האָט געענדיקט אַזוי:

„מיר שווערן, אַז מיר דייטשע קאָמוניסטן, וועלן ניט רוען ביז דער פאַשיזם וועט צעטראָטן ווערן אונטער אונזערע פיס. ווען דער ערשטער

דייטשער סאָוועטן קאָנגרעס וועט זיך עפענען, וועלן מיר נעמען דיין אש און שטעלן אפן פאָרזיצערס טיש. ראָט פראָנט, קלאָרא!"

מיר ווייסן, אַז די קאָמוניסטישע פּארטיי פון דייטשלאנד האַלט וואַרט און זי וועט, מיט דער הילף פון די ארבעטער אף דער גאַנצער וועלט, אויס־ראָטן דעם פאַשיזם אין דייטשלאַנד.

און ווען עס וועט זיך פאַרזאַמלען דער ערשטער סאָוועטן קאָנגרעס אין דייטשלאַנד, וועט קלאָרא צעטקין זיך געפינען באַם פאָרזיצערס טיש. יעדער קאָמוניסט און יעדער פּיאָנער און יעדעס קינד פון אַן ארבעטער שול דאַרף זען און מיטהעלפן מיט אַלע קוויכעס, אַז דער טאָג זאָל וואָס גיכער קומען. און ווען מיר וועלן ארבעטן מיט אַזאַ איבערגעבנקייט, ווי עס האָט געאַרבעט קלאָרא צעטקין, וועלן מיר זיגן, מיר מוזן זיגן!

זאָל דאָס לעבן פון קלאָרא צעטקין אונז ווייזן דעם וועג פון קאַמף און זיג פון ארבעטער־קלאַס.

פאַרלאַג אינטערנאַציאָנאַלער ארבעטער אָרדן

שול-ביכער:

ארבעטער שול — פאַר ערשטן יאָר
צונויפגעשטעלט פון א. בייזר און ב. פרידמאַן, 100 זייטן, געבונדן. פרייז 60 סענט. פאַר שולן 50 סענט.

ארבעטער שול — פאַר צווייטן יאָר
צונויפגעשטעלט פון א. בייזר און ב. פרידמאַן, 100 זייטן, געבונדן. פרייז 70 סענט. פאַר שולן 55 סענט.

ארבעטער שול — פאַר דריטן יאָר
צונויפגעשטעלט פון ב. פרידמאַן, 150 זייטן, געבונדן. פרייז 80 סענט. פאַר שולן 60 סענט.

ארבעטער שול — פאַר פערטן יאָר
צונויפגעשטעלט פון ג. קאַמענעצקי און מ. שיפריס, 208 זייטן, געבונדן. פרייז $1.00. פאַר שולן 80 סענט

שטאָט
פאַר דריטן און פערטן קלאַס. פרייז 25 סענט. פאַר אונדזערע שולן 15 ס.

אונדזער שול
פאַר דריטן און פערטן קלאַס. פרייז 25 סענט. פאַר אונדזערע שולן 15 ס.

אַמעריקע
פאַר 4טן קלאַס. 64 זייטן. פרייז 25 סענט. פאַר אונדזערע שולן 15 ס.

ערשטער מיי
פאַר דריטן און פערטן קלאַס. פרייז 10 סענט. פאַר אונדזערע שולן 5 סענט.

צום נייעם לעבן
פאַר דריטן קלאַס. 90 זייטן. פרייז 35 סענט. פאַר שולן 25 סענט.

דער נאָוועמבער
פאַר 4טן קלאַס. 96 זייטן. פרייז 35 סענט. פאַר אונדזערע שולן 15 ס.

ארבעט און קאַמף
פאַר דריטן און פערטן קלאַס. פרייז 10 סענט. פאַר אונדזערע שולן 5 ס.

פּאָליטיש-געזעלשאַפטלעכע ביכער:

דער אינטערנאַציאָנאַלער ארבעטער-אָרדן
געשיכטע, אויפגאַבן, צילן. פון מ. אָלגין, 75 זייטן. פרייז 25 סענט. פאַר ברענטשעס פון אינט. ארב. אָרדן 10 ס.

ראַטן-פאַרבאַנד בויט סאָציאַליזם
פון מלך עפשטיין, מיט אילוסטראַציעס, 128 זייטן. פרייז 35 סענט. פאַר ברענטשעס פון א. א. א. 15 סענט.

נאַציאָנאַלע פאַרדריקונג
אין אַמעריקע און אַנדערע קאַפּיטאַ-ליסטישע לענדער, און אין ראַטן-פאַרבאַנד. פון ש. אַלמאַזאָוו. 106 זייטן. פרייז 40 סענט. פאַר ברענטשעס פון אינט. ארב. אָרדן 15 סענט.

די מלחמה-געפאַר
פון אלעקסאַנדער ביטעלמאַן, 78 זייטן. פרייז 20 סענט. פאַר ברענטשעס פון אינטערנאַציאָנאַלן ארב. אָרדן 10 סענט.

קאַפּיטאַליזם—סאָציאַליזם—קאָמוניזם
א קורס פון 15 לעקציעס. 96 זייטן. פרייז 50 סענט. פאַר מיטגלידער פון אינטערנאַציאָנאַלן ארב. אָרדן 25 ס.

רעוואָלט מאָמענטן אין דער אַמעריקאַנער געשיכטע
פון י. בורמאַן, 128 זייטן. פרייז 50 סענט. פאַר אונדזערע מיטגלידער 30 ס.

פּאַלעסטינע, די אַראַבער, דער ציוניזם
פון פ. נאָוויק. 160 זייטן. פרייז 50 סענט. פאַר אונדזערע ברענטשעס 25 ס.

קלאַסנקאַמפן אין אַלטערטום
פון [illegible]. 432 זייטן. פרייז $2.00. פאַר אונדזערע ברענטשעס $1.00.

INTERNATIONAL WORKERS ORDER, Inc.
80 Fifth Avenue New York, N. Y.